

MIKECS LÁSZLÓ

1917–1944

Rimbaud az életművét tizenöt és tizenkilenc éves kora közt alkotta, néhány év elég volt ahhoz, hogy a neve ne maradjon ki a világirodalmi összefoglalásokból. Petőfi huszonöt évesen került a segesvári csataterre, mégis terjedelmes életművet hagyott hátra. Mikecs László azonban nem költő volt, hanem történész, az a huszonhét év, amennyit élnie adatott, csupán néhány munka megírására volt elég. Két könyv, pár hosszabb tanulmány és néhány cikk – mintegy jelzésként egy soha meg nem íródott ígéretes történelmi életműnek.

Mikecs László 1917. szeptember 27-én született Diószegen, a középiskolát Aszódon végezte, majd Eötvös-kollégistaként szerzett magyar–német szakos tanári diplomát a budapesti egyetemen. Már diákként feltűnt ROMÁNIA című útinaplójával, amelynek megírására a híres román történész, Nicolae Iorga Vălenii de Munte-i szabadegyetemén folytatott tanulmányok, tapasztalatok adtak ihletet. A könyv 1940-ben jelent meg Budapesten, a Bolyai Akadémia kiadásában, és a dunai népek összetartozásának akkoriban divatos eszméjén túl a hiányzó kelet-európai tudományok, illetve Balkán-filológia szükségességét hangoztatja. Már ebben az útirajzban felfigyel a moldvai csángók sajátos történelmi és kulturális hagyományokra épülő világára, 1941-ben CSÁNGÓK című monográfiájában visszatér erre a témára. (CSÁNGÓK – A MOLDAVI MAGYARSÁG TÖRTÉNETE. Bp., 1941.) Munkáját a moldvai katolikusok XVII. századi összeírását tartalmazó Blandinus-kódex feldolgozásával egészíti ki. (A MOLDAVI KATOLIKUSOK 1646–47 ÉVI ÖSSZEÍRÁSA. Erdélyi Tudományos Füzetek 171. Kv. 1944.)

Mikecs László a második bécsi döntés után, 1942-ben került Kolozsvárra mint a Gyakorló Gimnázium tanára, s azonnal bekapcsolódott az Erdélyi Tudományos Intézetnek a hatalomváltással felélénkülő munkájába, állandó munkatársa lett az *Erdélyi Múzeumnak*, illetve a *Hitelnek*. Minden bizonnyal sógorán, Jékely Zoltánon keresztül kerülhetett kapcsolatba a *Termést* indító fiatal írók körével, amelybe Jékely mellett Szabédi László, Asztalos István, Bözödi György, Kiss Jenő, majd Horváth István is tartozott.

Az 1942 ősze és 1944 nyara közt negyedévente megjelenő folyóirat nem annyira irodalmi anyagával, inkább az ország legaktuálisabb kérdéseit higgadtan tárgyaló, tudományos józanságra törekvő tanulmányaival tűnt ki a korabeli folyóirat-kínálatból. A szerkesztők célja a különböző álláspontok, alapfogalmak tisztázása volt, a *Termés* nyolc számában közölt cikkek, tanulmányok olyan témákat tárgyalnak, mint a középosztály, illetve az értelmiség szerepe, a földkérdés, az ország helye és feladata Kelet-Közép-Európában, az asszimiláció és a kisebbségek helyzete stb. A lap egyik legérdekesebb vállalkozása az 1943. nyári számban közölt ELVEK, GONDOLATOK címet viselő ankét, amelyben hús író, illetve közéleti személyiséget szólítanak meg egy-egy testreszabott kérdéssel és azzal a felszólítással, hogy „ők maguk jelöljék meg az általuk képviselt elvek, gondolatok alkalmazhatóságát, időszerűségét, illetve indokolják meg az esetleges változásokat”. A megszólítottak köre Erdei Ferencről és Féja Gézáról Zilahy Lajosig és Márai Sándorig, Illyés Gyulától, Tamásitól Németh Lászlóig, Kós Károlytól Nagy Istvánig terjed, a tárgyalandó el-

vek és gondolatok köre pedig a földreform szükségességétől a transzszilvanizmus aktualitásáig, a szocialista munkásság szerepétől a nemzeti elfogultságok veszélyéig.

A *Termés*, kihasználva a vidékiség előnyét, a központtól való távolság részleges szabadságát, időnként közölt olyan írásokat is, amelyeket a fővárosi lapok visszautasítottak, például Kodolányi János ZÁRT TÁRGYALÁS című allegorikus történetét. A szerkesztő, Kiss Jenő utalásai szerint 1943-ban, a második világháború kellős közepén minden bizonnyal Mikecs László két tanulmányának közlésével is vállalt némi kockázatot a lap. A román, illetve szlovák nemzeti érzés kialakulását és jellemzőit vizsgáló ROMANTIKUS ÖNSZEMLÉLET A SZOMSZÉDSÁGUNKBAN című tanulmány (*Termés*, 1943. tavasz), illetve annak folytatásaként A MAGYAR ÖNSZEMLÉLET VÁLTOZÁSA (*Termés*, 1943. nyár) a konstruált nemzeti eszme jegyében íródott. Mikecs eleve onnan indul ki, hogy a nemzeti identitás a XIX. század során kialakult konstrukció, hogy a történelmi adatok kritikátlan hasznosításával kialakított kép a dicső múlttól voltaképpen a mohón kívánt nagyszerű jelen pótlására szolgál. Az „*érzelmi öntudatosodás*”-ként leírt romantikus nemzeti eszmélkedés közös jellemzőit tárja fel a közép-kelet-európai régió népeinek körében, felfigyelve arra, hogy „*Árpádnak, Szvatopluknak s Trajának hasonló birodalom hirdette nevét, s hasonló nemes indulatok feszengetek keblében, csak a mellükre tűzött más-más kokárdát az érzelmeiben élő utókor*”. Kétségtelen, hogy a magyar nemzeti önszemlélettel kapcsolatban Mikecs történelmi realitásérzéke időnként jó adag idealizmussal keveredik, de ez elsősorban a baloldali eszmék iránti elfogultságában nyilvánul meg, a szomszédos népekétől csupán nemzeti színekben eltérő magyar nacionalizmust élesen elítéli. A minőségi szembeállítás a mennyiség-

gel Németh László-i gondolatkörre utal. „*Abban a folyamatban – írja a jövő lehetőségeit mérlegelő Mikecs –, mely a nacionalizmus elhalványulása és a szocializmus megerősödése közben megy végbe, nemcsak a felemelkedő rétegek mennyisége fontos, fontos a minősége is.*”

A *Termés* körének tervei közt szerepelt egy minőségi írásokat tartalmazó olcsó könyvsorozat megjelentetése is, ennek lett volna egyik darabja a két Mikecs-tanulmányt tartalmazó kötet. A történelem azonban úgy hozta, hogy ez a Mikecs-könyv már soha nem jelent meg. 1944 szeptemberében, többek közt Bánffy Miklós személyes közbenjárására, az akkori hadseregpárancsnok, Dálnoki Veress Lajos harc nélkül vonta ki csapatait Kolozsvárról. A város megmenekült az ostromtól, de nem a civil áldozattól. A bevonuló orosz csapatok az utcáról, illetve a belvárosi házakból elhurcolt férfiakkal együtt Mikecs Lászlót is deportálják, s néhány hónap múlva, 1944. december 4-én a taganrogi fogolytáborban éri a halál. Tragikus emlékét apósa, Áprily Lajos TAGANROG című költeményében örökítette meg, sógora, Jékely Zoltán pedig „*Mikecs László és társai emlékének*” ajánlott ÁLOM-REKVIEM című versében idézi alakját.

Hajdani szerkesztője és fogolytársa, a költő Kiss Jenő ITHAKA MESSZE VAN című „*króniká*”-jában (E. Sz. C., 1992) állít emléket Mikecs alakjának: „*Feddhetlensége, amire joggal lehetett volna büszke, nem valami arisztokratikus gögben vagy prűdségben nyilatkozott meg, hanem nagy-nagy emberszereteten, mely tiszteletben mindannak, ami érték az emberben. És abban, hogy a háború aljasságaitól elborzadva egy becsületesebb társadalom igényét hangoztatta. Voltak olyanok, akik kissé fitymálólag szalonkommunistának nevezték. Pedig csak tiszta lelkű és becsületes volt, s ezt a társadalomtól is megkívánta.*”